

КРИТЕРИЈУМИ ЗА АНГАЖОВАЊЕ СНАГА У ОПЕРАЦИЈАМА

Пуковник др *Самед* Каровић
Пуковник *Милутин* Пушара

Операције снага представљају сложену и динамичну активност која се изводи у условима кризе. Имајући у виду да њихову комплексност и динамичност прати велики ризик и неизвесност у остваривању циља, важан аспект представља одређивање критеријума на основу којих командант доноси одлуку. Релевантни критеријуми за избор курса акције су један од корака који опредељујуће утиче на квалитет одлуке, па тиме и на успешност ангажовања снага у операцијама различитих врста. Одређивање и вредновање критеријума у конкретној операцији, применом аналитичког хијерархијског процеса, засновано је на коришћењу резултата експертског оцењивања стручњака (експерата) из наведене области.

*Аутори раде у Војној академији

Процес доношења одлука за ангажовање војних снага у операцијама представља сложен процес на који утиче низ различитих фактора. Он се одвија у више равни и глобално има променљиву динамику, у зависности од сценарија, односно амбијента одлучивања. То је недвосмислено важно са аспекта ефикасности и ефективности ангажовања Војске, без обзира на то о којим врстама операција се ради. Ту се, пре свега, има у ви-

ду степен одговорности доносиоца одлуке, јер је доношење одлука одговоран чин, а истовремено су у процесу одлучивања, и одлукама које из њега произилазе, садржани моралност и схватање последица примене одлука. То је посебан аспект, ако се има у виду да се ради о људским животима.

Одлучивање је психолошки сложен и напоран процес. Најчешће садржи мноштво међусобно повезаних и узајамно зависних фактора,

Снимио: Д. Атлагић

чије утицаје није једноставно прецизно препознати и повезати у целину исхода. У вези тог, у суштини мисаоног процеса, бројни аутори у научним радовима, а све више и практичари — стварни доносиоци одлука, указују да је доношење одлука само на основу личног мишљења или интуиције човека готово немогуће. У новије време, кад за то постоје могућности, иде се на доношење одлука у оквиру група, путем тзв. групних сеанси у току којих се размењују мишљења и унапређују знања појединих учесника, експлоатише различито искуство учесника, трасира пут ка консензусу и постиже важан психолошки ефекат заједничке заинтересованости за успех одлуке. Морална равнана одређени начин детерминише одговорност у току процеса одлучивања и свест о последицама примене донесених одлука.

Одређивање критеријума за ангажовање снага у операцијама и вредновање њиховог значаја реализовано је практичним истраживањем применом експертског приступа. Добијени резултати указују на важност дефинисања критеријума и одређивање њиховог значаја у конкретној врсти операције, чиме недвосмислено указују на општу комплексност процеса доношења војних одлука. То посебно долази до изражаја у свакој врсти операције, где дефинисани критеријуми имају различите вредности и приоритете, које је неопходно имати у виду при одређивању курса акције за ангажо-

вање снага. Критеријуме је развила експертска група и одредила њихов однос у одређеној врсти операције.

Рад је заснован на коришћењу алата за подршку одлучивању Expert Choise 2000, уз примену аналитичког хијерархијског процеса, који се, у конкретном случају, показао потпуно успешним, а његови резултати су проверени на моделу извођења нападне операције са слушаоцима командно-штабног и генералштабног усавршавања у Војној академији.

ПРОЦЕС ОДЛУЧИВАЊА У ВОЈНОМ МЕНАЏМЕНТУ

Одлучивање представља процес избора једног од могућих начина достизања пожељних будућих стања. Правовременом припремом и јасним дефинисањем адекватних, тј. сврсисходних и релевантних фактора, на основу којих доносилац одлуке доноси коначан суд о свом избору, у великој мери се олакшава рад и омогућава доношење одлуке у реалном времену.

Сложеност процеса одлучивања у војном менаџменту и динамични услови окружења, као основне карактеристике амбијента одлучивања, нужно намећу потребу обезбеђења одређених предуслова да би процес одлучивања био у до-

Снимио: Ј. Мапула

звољеним границама дефинисаних критеријума. Као два основна предуслова за процес одлучивања истичу се адекватност доносиоца одлуке и јасно дефинисање процеса одлучивања. Доносилац одлуке испољава битан утицај на процес одлучивања, који проистиче из стручних знања, искуства у доношењу одлуке, система вредности, психолошких и других карактеристика, као објективних и реалних фактора. Стална потреба за ефикасним одлучивањем у реалном времену истовремено условљава и постојање одређених нормативних процедура које би требало да обезбеде правовременост и квалитет, као и подразумевану реалност одлуке. У конкретном случају, када се говори о војном менаџменту и процесу доношења војних одлука (ПДВО), он је дефинисан Упутством за оперативно планирање и рад команде у Војсци Србије (Упутство). Применом процедура дефинисаних Упутством требало би да се задовоље циљеви доносиоца одлуке, односно команди јединица различитог нивоа. Тај процес формално се одвија кроз седам фаза процеса одлучивања: *иницирање, оријентација, развој курсева акције, анализа курсева акције, упоређивање курсева акције, одобравање курса акције и израда докумената*. Једна од карактеристика ПДВО је та да се свака од наведених фаза заснива на подацима и закључцима из претходне и да свака фаза може почети тек након завршетка претходне.

Прва фаза (иницирање) обухвата рад команданта и команде на пријему и упознавању са задатком претпостављеног. Следи почетна процена, након које се предузимају хитне мере и упућују припремна наређења јединицама ради правовременог отпочињања процеса оперативног планирања и непосредне припреме јединица за извршење добијеног задатка.

Другу фазу (оријентација) карактеришу елементи врло специфичне природе који одређују целокупан ток процеса одлучивања. У њој се обавља детаљна анализа задатка по свим елементима и на свим нивоима команде и она је кључна за процес доношења одлуке.

Кроз ову фазу дефинише се тактички проблем и почиње процес одређивања решења.

Трећа фаза (развој курсева акције) представља фазу процеса одлучивања у којој се развијају прихватљиве алтернативе, тј. курсеви акције (КА), односно варијанте, решења добијеног задатка. Варијанте се дефинишу на основу резултата претходне фазе, те смерница и замисли команданта којима он усмерава рад команде.

Четврта фаза (анализа могућих курсева акције – ратне игре) представља фазу процеса одлучивања којом се идентификују карактеристике (предности и слабости) курсева акције на основу којих се врши њихова евентуална корекција – побољшање и детаљан опис карактеристика начина извршење задатка сваког специфичног курса. Она се реализује разигравањем борбених дејстава кроз ратне игре помоћу којих се обезбеђује потпуна и детаљна визуелизација тока операције.

Пета фаза (упоређивање курсева акција) јесте место у којем се врши анализа предности и недостатака разиграних курсева акције и у којој сваки члан команде приказује своје резултате упоређивања појединих курсева и њихове карактеристике. Процењивање се врши према критеријумима за оцењивање који се дефинишу у претходној фази. Овде је важно нагласити правилан избор и јасно дефинисање критеријума оцењивања, јер се на основу њих бира курс акције. Поменути Упутством дефинисан је ПДВО и као пример наведени су одређени критеријуми и њихова вредност ради објашњења процеса одлучивања, али је истовремено наглашено и у тумачењу процеса објашњено да се за сваки конкретан задатак дефинишу специфични критеријуми и њихов значај.

Један од главних проблема одлучивања јесте циљ који се жели постићи спровођењем одлуке. Циљ је, у ствари, крајње жељено стање система, до кога се долази активирањем и реализацијом одлуке, тј. изабране варијанте ангажовања снага. За коју варијанту од понуђених ће се доносилац одлуке одредити,

проблем је који се решава помоћу критеријума¹ за оцену и избор варијанти.

Основни фактор који утиче на одређивање значаја појединих критеријума је врста операције која се изводи. Коначан суд о важности појединих критеријума на крају ће ипак дати доносилац одлуке на основу својих процена, где долазе до изражаја његове специфичне карактеристике. За сваки појединачни проблем одлучивања (задатак) дефинишу се, дакле, специфични критеријуми, а њихов број, као и њихова важност у сваком појединачном задатку су различити. Критеријуми за избор варијанте ангажовања снага представљају кључне факторе којима се доприноси оптималности донете одлуке. Минимум резултата који би се требао постићи правилним избором и коректним вредновањем критеријума јесте елиминација погрешних акција, избегавање непотребних и недопустивих губитака људских и материјалних ресурса, обезбеђење сврсисходног и ефикасног деловања сопствених снага и омогућавање доношења једне од оптималних одлука. Након

¹ Критеријум је елемент одлучивања којим се вреднује, описује и јасно указује на то у којој мери и са каквим резултатима се остварује постављени циљ, за сваку специфичну варијанту. Основна сврха критеријума је да доносиоцу одлуке обезбеди информацију о томе са каквим карактеристикама се поједином алтернативом остварује жељени циљ и да му омогући упоређивање појединих варијанти по мери датог критеријума. У сваком специфичном задатку – проблему одлучивања, сви критеријуми немају исти значај, те је поред дефинисања критеријума веома важно коректно одредити и релативну важност сваког од њих. Примера ради, најчешћи критеријуми, између осталих, којима се вреднују варијанте ангажовања снага су маневар, ватра и логистика.

одређивања курса акције, који се према изабраним критеријумима покаже као најбољи, то решење се на брифингу команданту износи као предлог одлуке.

Шеста фаза (одобравање курса акције) процеса одлучивања представља моменат у коме командант одлучује о коначном решењу. Командантова одлука може да буде прихватање решења предложеног од команде у целости, прихватање тог решења са одређеним корекцијама или одбацивање предложених решења, чиме се процес одлучивања враћа на почетак.

Седма фаза (израда докумената – наређења) представља детаљну разраду командантове одлуке

и израду свих прописаних докумената којима се јединице дефинитивно ангажују на извршењу добијеног задатка.

Значајно је правилно разумети ПДВО и посебно поступак избора и вредновања критеријума за оцену и избор варијанти ангажовања снага, јер је само на тај начин могуће доћи до оптималне одлуке, односно у формалном контексту војног менаџмента, довођење Упутства на ниво потпуне функционалности и примене.

РАЧУНАРСКИ АЛАТИ ЗА ПОДРШКУ ОДЛУЧИВАЊУ

Да би се појединцу или групи доносилаца одлука олакшао рад на сложеним скуповима разнородних информација које се укрштају на психолошком, техничком и другим нивоима у току процеса одлучивања, било је сасвим нормално да су истраживања у свету усмерена у правцу коришћења моћних рачунара као подршке ових процеса.

Суштински, системи за подршку одлучивању (енгл. Decision Support Systems) јесу интерактивни, флексибилни и адаптивни рачунарски информациони системи за подршку у решавању неструктурираних пословних проблема, у циљу побољшања процеса одлучивања. Системи за подршку одлучивању су информациони системи који подржавају процесе доношења одлука и представљају спој информационих система, примене низа функционалних знања и доношења одлука. Ови системи треба да обезбеде ме-

нацери тачну, правовремену и релевантну информацију. Системи за подршку одлучивању подржавају све фазе процеса одлучивања, од фазе формулације проблема, преко пројектовања, избора, до имплементације. Ови системи подржавају, а не замењују доносиоца одлуке.

Системи за подршку одлучивању су у извесној мери смањили коришћење стандардних симулационих и оптимизационих метода и техника као алата у процесу одлучивања. Ради се о томе да се комплексни проблеми у процесу припрема за извођење савремених операција и увођења савремених технологија у артиљеријске јединице ватрене подршке морају третирали као вишекритеријумски и са мноштвом променљивих, а то значи да је обухват таквих проблема симулационим и нарочито оптимизационим моделима већ сам по себи веома сложен проблем. Наиме, на нивоу комуникације аналитичара који креира или рукује таквим моделом и доносиоца одлуке који треба да разуме модел и прихвати његов резултат, отвара се много проблема. Највећи је психолошки, да се модел доносиоцу одлука учини толико компликованим да почне да сумња у модел. Други типичан проблем је лимитираност могућности упрошћења математичког апарата у моделу, апарата којим се најчешће једино могу описати сложене појаве и процеси у вези којих се доносе одлуке.

Уместо тога, уочено је да је за елиминисање одбојности доносилаца одлука према (математичким) моделима и рачунарима најбоље изградити специјалне софтверске алате за визуелно угодну комуникацију човека и рачунара у фази доношења одлука. Такви алати треба да садрже упрошћен али исправан математички или неки други погодан модел решавања проблема, а да комуникација са њим обезбеди човеку да може да мења мишљење и да испробава варијанте, да се не умара превише и да цео процес не траје предуго. Резултати истраживања у области показују да се у томе успело и да данас на тржишту софтвера постоји права шума алата за подршку одлучивању који се данас у свету највише користе за стратешко доношење одлука.

СИСТЕМ ЗА ПОДРШКУ У ВРЕДНОВАЊУ

Корпорације, државне службе и агенције у развијеним земљама све више користе алате за подршку одлучивању како би се анализирали сценарији одлучивања, идентификовали трендови и генерисале пројекције, односно да би се оптимизовале пословне и друге, на профит усмерене акције. Основна функција алата за

Снимио: Д. Аглагић

Снимио: Ј. Мамула

подршку одлучивању у том контексту јесте да помаже доносиоцу одлука да реконпонује, односно да на погодан начин структурира проблем, затим да примени неки од модела одлучивања, као што су гранасте структуре одлучивања, вишеатрибутни модели корисности, Бајесови модели, аналитички хијерархијски процес и др., и најзад, да одреди квантификатор последица, односно исхода процеса доношења одлука, као што су, на пример, тежински коефицијенти, вероватноће или очекивани трошкови.

Две су типичне врсте софтвера за подршку одлучивању. Прву представљају скуп симулациони пакети у чије се моделе уграђују колективно искуство, знање и интуиција. Ова класа алата за подршку одлучивању није предмет разматрања. Другу групу софтвера чине алати за подршку одлучивању или тзв. алати за анализу одлука који су прилагођени за пи-си платформе и у највећем броју случајева имају прихватљиве цене на тржишту софтвера. На основу свега изнетог, а за потребе овог рада, у процесу одлучивања примењен је алат Expert Choice 2000.

У истраживањима која су овде приказана коришћен је методолошки и математички прецизан метод, познат у теорији вишекритеријумске оптимизације као аналитички хијерархијски процес (АХП).

Аналитички хијерархијски процес као систем (алат) за доношење одлука

Аналитички хијерархијски процес (АХП) представља један од најпознатијих метода научне анализе сценарија и доношења одлука конзистентним вредновањем хијерархија чије елементе чине циљеви, критеријуми, поткритеријуми и алтернативе.

По многим мишљењима АХП је систем за подршку одлучивању, јер садржи коректан математички модел и реализован је као уобличен софтвер за пи-си платформе са потпуном техничком подршком и, генерално има довољно разлога да се, у рачунарској верзији Expert Choice, сматра и комерцијалним алатом за подршку одлучивања опште намене у области вишекритеријумског одлучивања.

Методолошки основи аналитичког хијерархијског процеса

Аналитички хијерархијски процес спада у класу метода за меку оптимизацију. У основи се ради о специфичном алату за формирање и анализу хијерархија одлучивања. Аналитички хијерархијски процес најпре омогућава интерактивно креирање хијерархије проблема, као припрему сценарија одлучивања, а затим вредновање у паровима елемената хијерархије (циљева, критеријума и алтернатива) у „*top-down*“ смеру. На крају се врши синтеза свих вредновања и по строго утврђеном математичком моделу одређују тежински коефицијенти свих елемената хијерархије. Збир тежинских коефицијената елемената на сваком нивоу хијерархије једнак је 1, што омогућава доносиоцу одлуке да рангира све елементе у хоризонталном и вертикалном смислу.

Аналитички хијерархијски процес омогућава интерактивну анализу осетљивости поступка вредновања на коначне рангове елемената хијерархије. Поред тога, током вредновања елемената хијерархије, све до краја процедуре и синтезе резултата, проверава се конзистентност резоновања доносиоца одлука и утврђује исправност добијених рангова алтернатива и критеријума, као и њихових тежинских вредности.

Методолошки гледано, аналитички хијерархијски процес заснива се на концепту баланса који се користи за одређивање свеукупне релативне значајности скупа атрибута, активности или критеријума, а односе се на анализирани проблем одлучивања. То се може постићи структурирањем било ког комплексног проблема одлучивања, који укључује више особа,

више критеријума и више периода у већи број хијерархијских нивоа, додељујући тежине у облику серије матрица поређења парова, а потом и коришћењем система за подршку одлучивању Expert Choice ради одређивања нормалних тежина. Те тежине користе се за евалуацију атрибута на најнижем нивоу целокупне хијерархије. На тај начин схваћен, процес моделирања захтева четири фазе:

- структурирање проблема,
- прикупљање података,
- оцењивање релативних тежина и
- одређивање решења проблема.

Фаза структурирања састоји се од декомпоновања било ког комплексног проблема одлучивања у серију хијерархија, где сваки ниво представља мањи број управљивих атрибута. Они се затим декомпоную у други скуп елемената, који одговара следећем нивоу, итд.

Друга фаза почиње прикупљањем и мерењем података. Онај ко оцењује (доносилац одлуке) доделиће релативне оцене у паровима атрибута једног хијерархијског нивоа, за дате атрибуте следећег, вишег хијерархијског нивоа. Исти процес понавља се за све нивое целокупне хијерархије. При томе се користи Сатијева скала девет тачака за додељивање

тежина, јер се њена примена у оваквим истраживањима показала изузетно поузданом.

Трећа фаза методе АХП је процена релативних тежина. Матрице поређења по паровима ће се „превести“ у проблеме одређивања сопствених вредности, ради добијања нормализованих и јединствених сопствених вектора тежина за све атрибуте на сваком нивоу хијерархије.

Последња фаза методе АХП подразумева налажење тзв. композитног нормализованог вектора. Тај композитни вектор ће се потом користити за налажење релативних приоритета свих ентитета на најнижем (хијерархијском) нивоу, што омогућава достизање постављених циљева целокупног проблема.

Аналитички хијерархијски процес је флексибилан, јер омогућава да се код сложених проблема са много критеријума и алтернатива релативно лако нађу релације између утицајних фактора, препозна њихов експлицитни или релативни утицај и значај у реалним условима и одреди доминантност једног фактора у односу на други. Метод, наиме, антиципира чињеницу да се и најсложенији проблем може разложити на хијерархију и то тако да су у даљу анализу укључени и квалитативни и квантита-

Снимио: Ј. Мамула

тивни аспекти проблема. Аналитички хијерархијски процес држи све делове хијерархије у вези, тако да је једноставно видети како промена једног фактора утиче на остале факторе.

КРИТЕРИЈУМИ

На основу спроведеног истраживања које је реализовано са познаваоцима процеса одлучивања у војном менаџменту, уз дефинисање критеријума за извођење савремених операција, дошло се до података о критеријумима који су релевантни са аспекта ефикасности и ефективности ангажовања снага у таквим операцијама.

Кренуло се од једне опште претпоставке утемељене на основним врстама операција које изводе јединице Војске, а базиране су у односу на критеријуме начина дејства. Ради се о нападној, одбрамбеној и противтерористичкој операцији, као најчешћој врсти борбених операција које би

изводиле снаге, односно јединице Војске. Исто тако, разматрана је и једна неборбена операција, која најчешће одражава и дефинисану трећу мисију Војске, а односи се на операцију подршке цивилним властима у супротстављању неоружаним претњама безбедности.

Током истраживања, на експертском нивоу дефинисани су критеријуми за ангажовање снага у операцијама, односно одређени су критеријуми за избор курса акције и дефинисани њихови приоритети за наведене операције, као најчешћи могући основ употребе јединица Војске.

Главни проблем представља рангирање дефинисаних критеријума за ангажовање снага у операцијама, посебно имајући у виду да они немају исти значај у одређеној врсти операције, што је условило посебно рангирање за сваку врсту операције. Конкретно, неопходно је било одредити критеријуме, а затим њихов значај у односу на нападну, одбрамбену, противтерористичку

Снимио: Д. Атлагић

операцију и операцију помоћи цивилним органима власти услед природних и других несрећа.

Дефинисање проблема

При избору конкретног курса акције, приказаних у табели 1, решава се проблем одређивања значаја критеријума за ангажовање снага у одређеним врстама операција.

Ради потпуног разумевања и схватања значаја критеријума, посебно са аспекта усвојених доктринарних решења, критеријуми су детаљно објашњени и њихове импликације стављене у контекст конкретне операције.

Дефинисање критеријума

Значење критеријума за избор курса акције теоријски је потпуно разрађено, а у конкретном истраживању дошло се и до њиховог значаја за избор курса акције, где се истовре-

Редни број	Назив критеријума	Операције			
1.	Маневар	Нападна операција	Одбрамбена операција	Противтерористичка операција	Операција помоћи цивилним органима власти
2.	Ватра				
3.	Командовање				
4.	Обавештајно обезбеђење				
5.	Покретљивост				
6.	Логистичко обезбеђење				
7.	Једноставност				
8.	Противваздухопловна дејстава				

Табела 1: Критеријуми за ангажовање снага у операцијама

мено показало и њихово узајамно деловање. Ови резултати ипак треба да се прихвате условно, јер су узроковани и низом других чинилаца. Изналажење конкретног решења, у крајњем, ипак прелази у домен команданта, његове способности и одговорности коју преузима за донету одлуку, а која директно зависи од његових својстава и особина као лидера.

Маневар

Маневар, према Клаузевицу, представља обележено дејство, које ће, такорећи ни из чега, тј. из равнотеже, бити проузроковано тек погрешком, коју ћемо измамити код непријатеља. То су прави потези у шаху. То је, дакле, игра са уравнотеженим снагама, да би се постигла zgodna прилика за остваривање успеха и искористила као надмоћност над непријатељем.² Из наведеног се може закључити да је суштина маневра у стварању надмоћности над противником и, како даље истиче Клаузевиц, „нема никаквих правила за маневар, да никакав маневар, никакво опште начело не може одредити вредност поступака, већ да разуман рад, тачност, ред, послушност и неустрашивост могу наћи у најиндивидуалнијим и најситнијим околностима средства да себи створе знатне користи и да ће, углавном, од ових особина зависити победа у овој утакмици.“³

Према Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије (привремено), „маневар представља довођење сопствених снага у повољнији положај у односу на противника. Усмерава се према одлучујућим тачкама, или директно ка центру гравитације противника. Непредвидиви маневри могу да представљају кључ успеха“.⁴ Наведени став је у потпуности сагласан Клаузевицевом ставу и потпуно одражава схватање и значај маневра који се у суштини није променио, већ је напротив, оживотворен у савременијим околностима и захтева од команданта способност деловања и иницијативу у врло сложеним условима. Дакле, околности су се знатно промениле, а значај маневра је остао исти.

² Клаузевиц: *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон здружена штампарииа, Београд, 1951.

³ Исто.

⁴ Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије – привремено, ГШ ВС, Београд, 2008.

Избор конкретног маневра произилази из правилне процене и успешног рада команде, посебно способности команданта да у датом моменту донесе адекватну одлуку. Овом елементу су и испитаници придали важност, посебно са аспекта остваривања предности до које се долази иницијативом у односу на непријатеља, што представља кључ решења. Значај који је дат маневру јасно говори, у одређеним врстама операција, где му је место, колики му је значај, како се третира и какав има утицај на избор варијанте ангажовања снага.

Ватра

Критеријум ватра треба схватити као активност којом се непосредно долази до остваривања дефинисаног циља, односно средства које је у конкретној врсти операције доминантно. То значи да се ватром троше и умањују непријатељеве снаге и да тај сегмент треба да буде присутан ако се имају у виду даље последице таквог деловања, тј. далекосежне последице по дефинисане циљеве.

Према *Војном лексикону* ватра представља основно средство за неутралисање не-

пријатељеве живе силе и технике на копну, мору и у ваздушном простору. Заједно са покретом и ударом чини основне елементе боја и борбе. Редовно се планира организовано и плански реализује. Остварује се гађањем свих врста оружја и оруђа видова и родова ОС, минско-експлозивним средствима... Њоме се најефикасније руше утврђени објекти, разбијају и уништавају утврђена упоришта, ослонци, отпорне тачке, чворови одбране и др. Значај ватре проистиче из њене основне функције – материјалног и морално-психолошког дејства. Битну особину ватре представља њена ефикасност, која се оцењује њеним материјалним учинком, што је првенствено условљено могућношћу средстава, обуком људства и правилним руковањем ватром. У остваривању ватре постоје и одређена начела, као што су: економичност, масивност, правовременост, изненађење, надмоћност и еластичност.⁵ Ако се прихвати да наведена начела представљају сазнања за деловање, односно однос између ствари и њихових дејстава, у суштини се може прихватити и да одражава и ослонац за њену примену.

Ватра је основно средство за остварење циља. Ипак, постоји много релевантних фак-

⁵ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

Снимиио: Д. Атлагић

тора који објективно постоје у датим околностима и који су секундарне природе у моменту одвијања операције. Међутим, након завршетка операције они испливају на површину и добијају сасвим нову димензију и значење, понекад приоритет, што има кључни утицај на коначан исход операције.

Ватра је, дакле, битан сегмент са аспекта разматрања критеријума за избор курса акције ангажовања снага у одређеним врстама операција, а пре свега борбених. Ако су снаге (јединице) већ ангажоване, „под претпоставком да се тражи решење оружјем, како истиче Клаузевиц, ватра је основа за сваку акцију, ако она заиста наступи, а решење оружјем је за све велике и мале операције у рату исто што и плаћање у готовом у меничном промету... Ако је решење оружјем основа свих комбинација, то излази да противник помоћу срећног решења оружјем може поништити сваку од њих – не само у случају да је то баш оно решење на којем се непосредно оснива наша комбинација, већ и помоћу сваког другог решења, само ако је оно у знатној мери јако“⁶. У наведеном ставу јасно се исказује значај ватре, али и преплитање командовања и процеса одлучивања са свим осталим критеријумима који су недвосмислено интегративни и који чине јединствену целину.

Командовање

Критеријум командовање показао се веома комплексним са аспекта његовог схватања и дефинисања. Многи теоретичари различито

га дефинишу. Неки поистовећују командовање и руковођење, други указују да је командовање функција руковођења, трећи сматрају да је командовање основна делатност којом се регулишу све активности у војној организацији. Заједничко, тј. оно у чему су сви аутори јединствени јесте да је командовање процес којим претпостављени, на основу законских прописа и овлашћења, одговарајућим актима, усмеравају јединице и појединце у извршавању задатака.

Ради потпунијег разумевања и схватања проблематике командовања, наведени су неки карактеристични примери дефинисања командовања, посебно у контексту планирања и извођења операција и његов могући утицај на избор варијанте ангажовања снага у појединим врстама операција.

Према *Војном лексикону*⁷ командовање је функција јединственог руковођења ОС или њиховим деловима у миру и рату. Засновано је на принципу једностарешинства, а спроводи се на основу законских прописа, овлашћења и наређења претпостављених. Састоји се у искључивом праву старешине јединице (установе) да самостално одлучује о употреби и дејству јединица, издаје наређења и организује контролу.

⁶ Клаузевиц.: *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, Београд, 1951.

⁷ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

Снимио: Д. Атлагић

Основни носиоци командовања у ОС су команда, односно командант са својим штабом, заменицима и помоћницима. Процес командовања је непрекидан, јединствен и узајамно повезан. Обухвата непрекидно стицање података, праћење ситуације, доношење одлуке и издавање директива, заповести и наређења. Остварује се планирањем, организовањем, наређивањем, координацијом и контролом. Начела командовања су јединственост, непрекидност, ефикасност, тајност, еластичност, оперативност и сигурност. Зависно од степена на којем се остварује може бити тактичко, оперативно, стратегијско, врховно, централизовано и децентрализовано командовање.

Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије – привремено из 2008, каже да командовање и руковођење (КиР) јесте процес усмеравања јединица и појединаца у извршавању задатака и остварењу постављених циљева. Командант је централна личност тог процеса, јер он доноси одлуку, издаје наређења за употребу снага и контролише спровођење одлуке.⁸ Дакле, командовање се огледа у праву појединца (команданта и командира) да доноси одлуку, издаје наређења и контролише спровођење одлуке. Руковођење подразумева овлашћења и активности команданта и органа команде у припреми за доношење одлуке и у току операција.

Командант користи командовање и руковођење, заједно са штабом као својим извршним елементом, ради правовременог доношења одлука, управљања неизвесним ситуацијама у току борбених дејстава, ефикасне употребе снага и успешног усмеравања курса акција. У суштини, циљ КиР је извршавање задатака, а објекат КиР су додељене снаге.⁹

Ресурси команданта и потчињених јединица потребни за реализацију кључних функција КиР обухватају: (1) људство (штаб и офицере за везу) које је командант овластио за спровођење контроле, (2) систем веза и комуникација, командно-информационе системе и друга средства и опрему за подршку систему КиР, (3) рејоне размештаја командних места, укључујући снаге и средства за њихово административно и физичко обезбеђење и (4) процедуре штабног рада за доношење одлуке, уз коришћење свих

расположивих извора, као што су доктрине, тактике, технике, правила и стандардне оперативне процедуре (СОП), ради усмеравања активности команданта и штаба.¹⁰

Систем командовања и руковођења треба да буде еластичан, отпоран и тако организован да правовремено обезбеђује информације неопходне команданту за обављање његових функција.

*Доктрина Војске Србије*¹¹

не дефинише командовање, али истиче да је командовање и руковођење Војском Србије засновано на начелима јединства, непрекидности, еластичности, ефикасности, оперативности и сигурности. Такође, командовање и руковођење (КиР) у операцијама сврстава се у садржаје борбених дејстава и објашњава, а у операцијама Војске Србије заснива се на плановима, слободи акције и дисциплини потчињених команданата. За остварење КиР-а потребно је да команданти свих нивоа разумеју замисао за извођење операције и своју мисију у стратегијском,

Снимео: Д. Атлагић

⁸ Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије – привремено, ГШ ВС, Београд, 2008.

⁹ Исто.

¹⁰ Исто.

¹¹ Доктрина Војске Србије, ГШ ВС, Београд, 2010.

оперативном и тактичком контексту, које ефекте и зашто треба да постигну и да имају слободу акције ограничену нужним степеном координације од вишег нивоа командовања.¹²

Обавештајна делатност (обезбеђење)

Када је у питању обавештајна делатност (обезбеђење), Клаузевиц је запазио да означава целокупно сазнање које имамо о непријатељу и његовој земљи, дакле основу за све наше сопствене идеје и поступке...¹³ Ако се томе дода да се обавештајна припрема бојишта састоји од великог броја извештаја који се добијају, да су и противуречни, да је већи део нетачан, а највећи део неизvestан, онда се јасно закључује која је важност команде и команданта у расуђивању. У вези с тим, Клаузевиц даље истиче: „Он се мора руководити законом вероватноће. Ова тешкоћа није незнатна при првим пројектима који се врше у кабинету и још праве ратне сфере, али је бескрајно већа тамо где у хуци самога рата, где један извештај пристиже други; још је срећа ако сви, један другоме противречни створе извесну равнотежу и тако сами изазову критичку процену... Укратко речено: већина извештаја су нетачни, а плашљивост код

људи придаје нове снаге лажи и неистини. Увек је сваки наклоњен да пре верује у зло него у добро; сваки је наклоњен да зло понешто увелича, а и опасности, о којима се на овај начин извештава... Ова тешкоћа по питању правилног сагледавања, која је једна од највећих незгода у рату, чини да се ствари јављају сасвим другачије но што су замишљене. Утицај чула јачи је од представе хладнога разума и то иде дотле, да се можда још никад није извршило иоле важно предузеће, а да старешина у првим тренуцима извршења није морао у себи да савлада нове сумње... Чврсто поверење у самога себе мора га наоружати против привидног притиска датог тренутка. Његово раније убеђење потврдиће се са развијањем ствари, чим се предње кулисе, које судбина истиче на ратну сцену, са својим крупним привиђењима опасности, уклоне и видокруг прошири. Ово је једна од великих провалија између планирања и извођења.“¹⁴ Према садржају обавештајне припреме бојишта

¹² Исто.

¹³ Клаузевиц.: *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон здружена штампарија, Београд, 1951.

¹⁴ Исто.

Снимио: Ј. Мамула

наглашава се да се пред савремене оружане снаге поставља основни задатак – владати информацијама о окружењу и претњи, а истовремено извршити анализе и процене пре противника, у циљу оптималног ангажовања сопствених снага или онемогућавању намера супротне стране. Даље се истиче да се у оквиру обавештајног обезбеђења Војске Србије, а ради подршке командантима у планирању, организовању и извођењу операција, на свим нивоима одлучивања реализују кључне обавештајне функције, међу којима је кључна функција „обавештајна припрема бојишта“.¹⁵

Наведени ставови потпуно доказују Клаузевицеву тврдњу о значају обавештајне делатности, посебно са аспекта располагања информацијама, и потпуно је имплементирају у контекст обавештајне припреме бојишта. Ако се има у виду значај информација у процесу доношења одлука, без обзира на то о којим фазама се ради, јер се обавештајна делатност или припрема бојишта одвија непрекидно, онда је потпуно јасна наведена констатација и значај који јој испитаници придају у операцијама било које врсте.

Покретљивост

Критеријум покретљивост је све више добијао на значају од појаве рата, како са развојем војне мисли, тако и са технолошким развојем и све више добија на значају у остварењу жељеног крајњег стања у току извођења операција.

Доктрина Војске Србије¹⁶ не дефинише покретљивост као посебан елемент способности, али кроз способност размештаја и мобилности у зони операција наглашава значај „мо-

гућности Војске Србије или њених делова да у предвиђеном времену разместе снаге у зону операција и изврше маневар снага у складу са циљевима операције“ и да је та „способност одређена капацитетима транспортних средстава или могућности превозења војних снага и средстава на простор употребе, као и маневарским могућностима у зони извршавања задатака“, што у суштини изражава покретљивост.

Према *Војном лексикону*, покретљивост представља способност оружаних снага у целини или појединих видова, родова и јединица да у различитим земљишним, климатским и борбеним условима условима савлађују простор (копно, море, ваздушни простор), на бојишту или ван њега. Може бити *тактичка, оперативна и стратегијска покретљивост*. Зависи од организације и формације, техничке опремљености усвојеног система командовања, карактеристика земљишта, путне мреже, климатских и метеоролошких услова и др.¹⁷

По Клаузевицу покретљивост на маршу је условљена и организацијом (величином) снага, о чему каже: „Уколико је трупа мања, утолико ју је лакше покренути и утолико је мање потребно оно дељење које не следи због подељеног распореда, већ због незграпности масе. Мала трупа маршује, дакле, једним друмом, а ако треба да наступа у више праваца, лако је наћи путеве који су близу један другом и довољно добри за њене потребе. Уколико масе постају веће, утолико су већи: потреба за поделом, број колона, потреба за изграђеним путевима или чак и великим друмовима, па и удаљеност једне колоне од друге. Уколико су, наиме, делови мањи, утолико пре морају један другом

¹⁵ *Упутство за обавештајну припрему бојишта (привремено)*, Ј-2/ГШ ВС, 2008.

¹⁶ *Доктрина Војске Србије*, ГШ ВС, Београд, 2010.

¹⁷ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

Снимио: Ј. Мамула

притећи у помоћ; уколико су већи, утолико се дуже могу оставити сами себи. Међутим, *покретљивост*, и, ако тако смемо да се изразимо, подобност за руковање већим и мањим деловима војске на ратишту, ипак си се знатно поправиле смањивањем коморе¹⁸. Дакле, јасно се види да је структурираност снага била значајна за покретљивост у време Клаузевица, што и данас важи и све више добија на значају.

Тактичка покретљивост је елеменат боја и борбе који непосредно утиче на борбену, маневарску и ударну способност јединица.¹⁹ По Клаузевицу, покретљивост у одбрани се огледа на следећи начин: „... уколико се одбрамбени систем удаљује од непосредне заштите, утолико се више морају узети у помоћ покрети, активна одбрана, па чак и офанзивне радње. Извесни одреди сматрају се као резерва, а осим тога један одвојени одред помаже хитно други својим сувишним трупима. Ово потпомагање врши се или право из позадине, притицањем у помоћ ради ојачања и обнављања пасивног отпора или ударом у бок непријатељу, или чак угрожавањем његове одступнице.“²⁰

Оперативна покретљивост је способност оперативних снага да у одређеним борбеним, земљишним и временским условима савлађују простор и извршавају задатке. Значајан елемент је постизање изненађења, остваривање надмоћности и експлоатације ефеката ватре и удара, повећање темпа напада, брзог мењања тежишта и начина дејства,²¹ што се потврђује кроз следеће: „...француске армије образовале су велике фронтове, вероватно због лакшег

снабдевања, због одлука команданата да им се дивизије нађу у првој линији, остављајући у резерви само слабе одреде и препуштање бриге о њима потчињенима. Тако је трајало до појаве Наполеона у Италији. Живошћу његових покрета непријатељ је поражен већ у првим операцијама. Он је ослободио војску од све непотребне материјалне спреме. Тако олакшан, он је својом покретљивошћу превазишао све модерне војске. Покорио је полуострво једном серијом маршева и стратегијских битака“.²²

Када је у питању покретљивост, Жомини је запазио и значај логистичког обезбеђења, па наводи: „Комбинације са магацинима стоје у најтешњој вези са системом маршева, јер да би се маршевало дуго и брзо, мора се осигурати снабдевање; где говори и о изворима снабдевања, „... рат треба да се издржава ратом... да се увек издржавао на рачун освојених земаља... мора се имати једна сигурна база за снабдевање у близини фронта. ... Не може се ратовати без уређених магацина“. Такође, говори и о правцима снабдевања и превозним средствима: „Није довољно само прикупити намирнице, већ су

¹⁸ О томе више: Клаузевиц, *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон Задружна штампарија, Београд, 1951..

¹⁹ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

²⁰ О томе више: Клаузевиц, *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон Задружна штампарија, Београд, 1951..

²¹ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.

²² О томе више: Жомини, *Преглед ратне вештине*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон „Просвета“ Београд, 1951.

Снимио: Ј. Мамула

потребна и средства којима ће се оне дотурати трупама ... када се жели живо и брзо напредовање ... потребни су војни возови. Близина мора знатно олакшава принос већих количина намирница ... Веће и мање пловне реке и канали, чији је ток паралелан комуникацијама операцијског правца, знатно олакшавају транспортање животних намирница“.²³

Нема очекиване покретљивости, како на маршу, тако и у борбеним дејствима без добре борбене организације снага, техничке опремљености усвојеног система командовања, путне и железничке мреже, савремених транспортних капацитета, савремених борбених система, добре оспособљености снага и правилних одлука, а она ће у доброј мери зависити и од карактеристика земљишта, климатских и метеоролошких услова и др., што је потврђено ставовима Клаузевица и Жоминија, као и значајем који јој испитаници придају у операцијама било које врсте.

Покретљивији је онај који је способнији да у одређеним условима дејствује брже и еластичније. Треба имати у виду да се покретљивост у борбеним дејствима битно разликује од покретљивости на маршу.

Логистика

Термин логистика је грчког порекла (logistike). Његово номинално значење је: „...организација материјалног обезбеђења и збрињавања оружаних снага у миру и рату“²⁴

Први пут га је употребио Лав VI Мудри, „...обухватајући њиме све делатности око припрема ратних похода“,²⁵ да би касније био разрађиван и прецизније дефинисан. У делу литературе спомиње се и као позадинско обезбеђење, односно „...мере и радње којима се оружаним снагама обезбеђују услови за извођење борбених дејстава, обуку, живот и рад“.²⁶ при че-

²³ О томе више: Жомини, *Преглед ратне вештине*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон „Просвета“ Београд, 1951.

²⁴ Група аутора: *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981.

²⁵ Исто.

²⁶ Исто.

Снимио: Д. Атлагић

му се наглашава да „... између логистике и позадине не постоје битне разлике“.²⁷

„Логистичко обезбеђење представља операционализацију општих поставки теорије и праксе логистике у организацији Војске. Као посебан систем има задатак да обезбеди материјалне, здравствене и инфраструктурне предуслове за ефикасно функционисање Војске у миру, ванредном стању, припреме и ефикасан прелазак на ратну организацију и успешно функционисање у рату“.²⁸

Јединице без муниције, људство без хране или санитетског обезбеђења, возила без горива или резервних делова не могу стићи до циља. Било који њихов квалитет, поступак или активност ове недостатке не може надоместити. Снабдевање јединица муницијом, храном, горивом, резервним деловима и другим потребама управо врши логистика. То, наизглед, није толико значајан задатак, али је задатак чијим се неизвршењем иде у пораз.

За достизање потпуног успеха неопходна је оптимална, по месту и времену прецизно ис-

планирана употреба расположивих ресурса у реализацији наменских задатака. Логистичко обезбеђење чини више сложених, зависних, међусобно усклађених подсистема са специфичним својствима, кроз које се остварују логистичке функције: снабдевање, одржавање, опште логистичке делатности, транспорт, здравство и инфраструктура.

Једноставност

Једноставност, према Данигену, представља квалитативну способност руководиоца да задатке добијене од претпостављеног старешине реализују успешно, у оптималном времену.²⁹ То је, у ствари, уметност и највеће савршенство командовања, врлина великог војсковође. Она представља кључ успеха, којег се увек треба држати, јер до циља доводи најкраћим путем. Све велике и мале битке кроз историју добијене су, у суштини, једноставно.

Једноставно, ипак, не значи и просто, површно или непотпуно, као што би се на први поглед могло закључити. Не значи да треба искључити било који садржај или активност, већ их на најцелисходнији начин укомпоновати у једну јединствену, оригиналну целину, која ће изнедрити успех.

Једноставност уопште није једноставна. До ње је чак компликовано доћи. Суштина једноставности јесте победити непријатеља на нов, неочекиван начин, максимално користећи расположиве ресурсе, уз потпуну ефикасност и минималне сопствене губитке у најоптималнијем времену.

Ако жели успех, једноставност мора бити основ размишљања и делања официра у сваком тренутку. Једноставне одлуке и поступци ће му донети предност и надмоћ над непријатељем, а његови потчињени ће их брже и лакше разумети и спровести у дело.

Противваздухопловна дејства

Имајући у виду значај противваздухопловних дејстава, тај критеријум је било потребно посебно размотрити и довести га у релацију са осталим критеријумима. Несумњиво је у директној вези са савременим ваздухопловним дејствима и немогуће га је издвајати од ваздухопловних дејстава. То је и условило његово посебно разматрање са аспекта савремених војних операција, посебно ако се имају у виду најновија искуства употребе ваздухопловних снага. Противваздухопловна дејства све више добијају на значају са технолошким развојем ваздухопловних средстава и развојем доктри-

²⁷ Исто.

²⁸ Доктрина Копнене војске, ГШ ВС, Београд, 2010.

²⁹ Џејмс Ф. Даниген: *Како водити рат*, ВИНЦ, Београд, 1993.

Снимки: Ј. Мамула

на савремених оружаних снага за извођење дејстава са дистанце.

Противваздухопловна дејства, према *Доктрини Војске Србије*,³⁰ садржај су борбених дејстава којим се наносе губици ваздухопловних снагама непријатеља на копну, у ваздушном простору и њиховој инфраструктури. Носиоци противваздухопловних дејстава су артиљеријско-ракетне јединице за противваздухопловна дејства (АРЈ ПВД) и јединице авијације. Успешно дејство тих снага условљено је одговарајућим спровођењем ваздушног осматрања и јављања.³¹

³⁰ *Доктрина Војске Србије*, ГШ ВС, Београд, 2010.

³¹ *Исто*.

Са аспекта суштинских оперативних способности, од јединица два претходно наведена рода (АРЈ ПВД и авијација), и службе ВОЈ, формирају се снаге за ПВД, компатибилне карактеру задатка, који је превасходно из домена употребе снага у првој мисији, и које здруженим способностима извођења дејстава и противдејстава обезбеђују ефикасност употребе. То су снаге расположиве у реалном времену, за чију употребу је од суштинске важности постојање способности централизованог командовања заснованог на коришћењу информационог простора.

Основни објекти противваздухопловних дејстава су ваздухоплови, аеродроми, складишта погонских и убојних средстава и системи за

осматрање и навигацију. Учинци ваздухопловних дејстава непријатеља умањују се одговарајућим спровођењем мера противваздухопловне заштите.

Ефикасност употребе АРЈ ПВД, односно успешност у остваривању планираних ефеката, сагледава се кроз борбене могућности које се састоје од просторних, ватрених, маневарских и могућности обезбеђења ракетама.

Просторне могућности одређене су ваздушним простором ограниченим по фронту, дубини и висини, у којем ватрене јединице, налазећи се у оперативном распореду, могу да откривају, прате и уништавају нападна средства из ВаП-а.

Ватрене могућности представљају укупну могућност да се расположивим ватреним средствима и одобреним количинама ракета и муниције изврше одређени задаци у борби. Зависе од броја ватрених јединица, тактичко-техничких особина система, исправности ракетно-техничких средстава, степена обучености послуга и карактеристика циља.

Маневарске могућности представљају могућност ватрених јединица АРЈ ПВД да изврше маневар. Маневар представља организовани и усклађени покрет и дејство снага у току припреме и извођења борбених дејстава са циљем да се променом груписања и начина ватре јединице доведу у повољнији положај за борбена дејства, избегне удар непријатеља и успешно изврши задатак.

Могућност обезбеђења ракетама један је од предуслова за извршење задатка и суштински представља способност одрживости снага током извршавања ПВД-а.

Груписање снага за извођење ПВД-а представља планско и организовано распоређивање и усмеравање јединица у зони операције. Циљ груписања је правовремено довођење јединица у одређене рејоне и положаје ради формирања оперативног распореда, изражавања тежишта, као и максималног искоришћења борбених могућности ватрених јединица. У односу на постављени задатак, претпостављени правац налета и процене непријатељских ваздухопловних снага, а с обзиром на ограничене маневарске могућности покретом и расположиве просторне могућности, почетно груписање има одлучујући утицај на искоришћење борбених могућности и ефикасност одбране. Почетним груписањем заузима се оперативни распоред за операцију ПВО, којим се обезбеђују услови за рационалну и ефикасну употребу, маневар и међусобно садејство свих његових елемената.

Борба у ВаП-у представља целокупност међусобно повезаних дејстава посада, нижих и основних тактичких јединица, која су усаглашена по циљевима и задацима и извршавана

по јединственој замисли, при (де)централизованом командовању ради:

- уништења непријатеља,
- одбијања напада непријатеља,
- принуђавања непријатеља на одустајање од извршења борбеног задатка.

Снаге авијације су основна маневарска и ударна снага за противваздухопловна дејства. Са аспекта основних објеката ПВД снаге авијације се ангажују на дефанзивним ПВД и офанзивним ПВД. Основна снага за извођење дефанзивних ПВД јесте ЛА, при чему су јој основни објекти дејства ваздухопловне платформе непријатеља. Основна снага за извођење офанзивних ПВД је ЛБА, а њени основни објекти дејства су аеродроми, складишта погонских и убојних средстава и системи за осматрање и навигацију непријатеља.

Решење проблема

У конкретном случају одређено је осам врста критеријума релевантних за ангажовање снага у операцијама, с тим да критеријуми под редним бројем 2 и 8, у табели 1, нису релевантни за операције помоћи цивилним органима власти. Сви наведени критеријуми се могу декомпоновати на одређене поткритеријуме, с тим да у овом раду то није разматрано због ограниченог обима садржаја проблематике.

Подаци из табеле 1 били су полазна основа у одређивању значаја одређеног критеријума за конкретну врсту операције и групно одлучивање, а применом софтвера Expert Choise 2000 одређене су тежине и значај критеријума за ангажовање снага у операцијама који су битни за избор курса акције у процесу доношења војних одлука.

На основу улазних података, а сходно врсти конкретне операције, у односу на дефинисани циљ – конкретну врсту операције, рангирани су критеријуми уз примену методе АХП и Сатијеве скале (табела 2).

С обзиром на то да програм Expert Choise подржава све кораке карактеристичне за при-

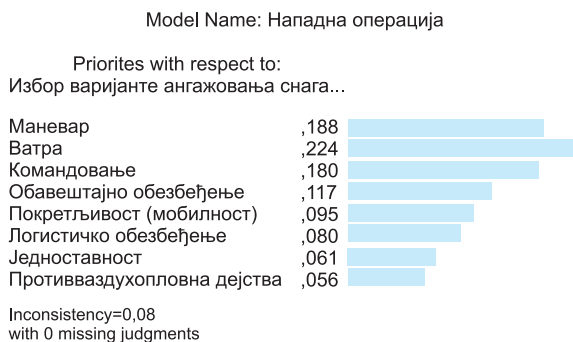
Табела 2 – Сатијева скала релативног значаја

Интензитет значаја	Дефиниција	Објашњење
1	Исти значај	Оба атрибута имају једнак допринос у односу на постављени циљ.
3	Мала предност	Искуство и расуђивање упућују на давање јасно уочљиве мале предности једног атрибута над другим.
5	Велика предност	Искуство и расуђивање упућују на давање знатне предности једног атрибута у односу на други.
7	Врло велика предност	Један атрибут јако доминира над другим атрибутом за што постоје и потврде из праксе.
9	Екстремно велика предност	Евидентна, неоспорна и доказана изразита доминација једног атрибута над другим атрибутом.
2,4,6,8	Међувредности	Међувредности које припадају континууму предложене скале и које се користе када је стриктан избор вредности отежан.

мену АХП методе, те и у конкретном случају обезбеђује структурирање хијерархије модела, поређење у паровима и одлучивање на више начина, обезбедило се да добијени резултати потпуно одражавају реалност ситуације и обезбеђују анализу осетљивости добијених резултата. На основу прикупљених података и групним одлучивањем добијена су релевантна и применљива решења за сваку конкретну операцију, а резултат су истраживања постављена у реалним оквирима и на конкретним моделима.

Нападна операција

Резултати добијени критеријумима за ангажовање снага у нападној операцији (графикон 1) показују, истраживањем у одређивању значаја, да су приоритет – ватра, маневар и командовање, док противваздухопловна дејства и једноставност заузимају најмањи удео. Такав ранг критеријума у нападној операцији последица је карактеристика и начина извођења нападне операције у којој се остварење циља постиже управо комбинацијом ватре и маневра. Треба истаћи да је командовање елемент који обједињава наведена два сегмента, обезбеђујући непрекидност иницијативе, те на тај начин усмерава и контролише ток извршења операције.

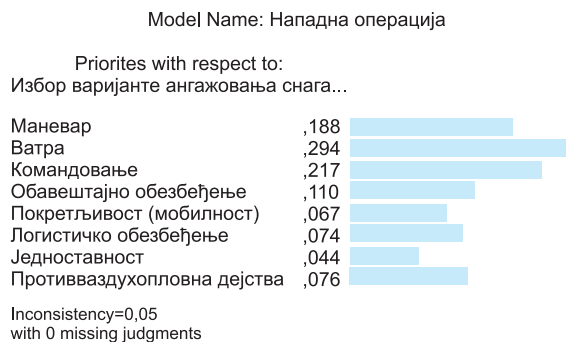
Графикон 1 – Значај критеријума и њихов ранг у нападној операцији

Ранг логистичког обезбеђења вероватно је последица опремљености и могућности јединица, док је вредновање противваздухопловних дејстава последица тренутног стања развијености противваздухопловних система, што је и имало утицаја на став испитаника током спровођења истраживања.

Одбрамбена операција

У одбрамбеној операцији значај критеријума је промењен и изразито доминира критеријум

јум ватра, а затим и командовање, што се види на графикону 2, а последица је начина извођења одбрамбене операције и њених карактеристика. Ватра је основно средство којим бранилац зауставља нападача и достиже своје циљеве, уз командовање које адекватним одлукама, такође, пресудно утиче на ток извршења операције и успешност извршења задатка. Маневар је на трећем месту, али је његов значај изражен у мањој мери, вероватно због тога што ће нападач у току операције ипак имати општу иницијативу, а маневар браниоца често ће бити изнурен или последица ситуационог реаговања.

Графикон 2 – Значај критеријума и њихов ранг у одбрамбеној операцији

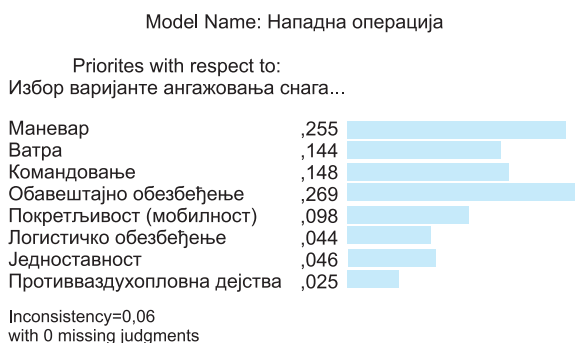
Као карактеристично уочава се да се и у нападној и у одбрамбеној операцији критеријум обавештајно обезбеђење налази на четвртном месту, са значајним уделом и са малом разликом вредности, на основу чега се може закључити да се овом елементу поклања пажња у потребној мери за сваку врсту операције и да обавештајно обезбеђење има свој битан сегмент деловања.

Противтерористичка операција

Посматрајући противтерористичку операцију (графикон 3), ранг критеријума указује на то да су најбитнији елементи – обавештајно обезбеђење и маневар, дакле битно различити у односу на нападну и одбрамбену операцију.

Такав ранг критеријума јасно указује да се обавештајна делатност у противтерористичким операцијама мора развити до перфекције и створити услове за такав курс акције, дефинисан у процесу одлучивања, у чијој реализацији не сме бити изненађења и поремећаја тока извршења.

Приближно значајан сегмент је и маневар који у овој ситуацији наглашава значај обучености јединица, као и непрекидност иницијативе и доминацију над терористичким снагама у

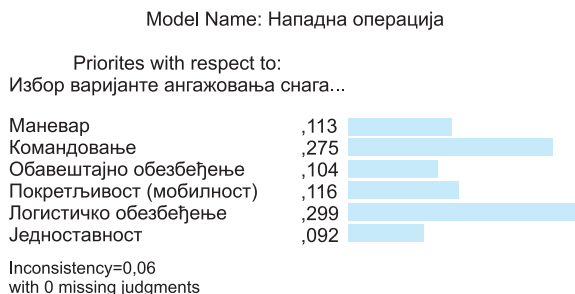

Графикон 3 – Значај критеријума и њихов ранг у противтерористичкој операцији

сваком елементу и за све време извођења операције. Такође, треба напоменути да командовање и ватра добијају пуну афирмацију у овој врсти операције и да при избору курса акције наведени критеријуми и њихов значај долазе до изражаја у избору начина остварења циља противтерористичке операције.

Операције подршке цивилним властима у супротстављању неоружаним претњама безбедности

У операцијама подршке цивилним властима у супротстављању неоружаним претњама безбедности, критеријуми ватра и противваздухопловна дејства немају утицаја и нису разматрани.

Графикон 4 – Значај критеријума и њихов ранг у операцијама помоћи цивилним органима власти

Након обрађених резултата (графикон 4) уочљиво је да доминирају критеријуми логистичко обезбеђење и командовање, док остали критеријуми имају мањи значај и подједнак утицај на избор курса акције, тј. начин ангажовања снага у овој врсти операције. Логично је да наведени критеријуми доминирају због приоритета и врсте задатака који се решавају у оваквим операцијама.

У свим разматраним врстама операција потпуно је обезбеђена конзистентност у проце-

су вредновања критеријума, што јасно указује да су испитаници у процесу вредновања били сагласни, што је истовремено и потврда њихове компетентности у истраживаној области.

Однос критеријума у одређеној врсти операције приказан је у табели 3, у којој се јасно уочава да у борбеним операцијама доминирају критеријуми ватра, маневар и командовање, а одмах уз њих је обавештајно обезбеђење. Тим елементима у одређивању њиховог значаја треба свеобухватно приступати, посебно са аспекта функционалности. За разлику од борбених, у операцијама подршке цивилним властима у супротстављању неоружаним претњама безбедности доминирају критеријуми логистичко обезбеђење и командовање.

Врсте операција	Критеријуми							
	Маневар	Ватра	Командовање	Обавештајно обезбеђење	Покретљивост	Логистичко обезбеђење	Једноставност	Противваздухопловна дејства
Нападна	2	1	3	4	5	6	7	8
Одбрамбена	3	1	2	4	7	6	8	5
Противтерористичка	2	4	3	1	5	7	6	8
Помоћ цивилним властима	4	-	2	5	3	1	6	-

Табела 3 – Табела ранга критеријума у појединим врстама операције

У моделима који су решавани са слушаоцима на школовању у Школи националне одбране ВА на највишем нивоу, ови резултати одсликавају њихова знања и процене који су последица реалног приступа у решавању конкретних проблема при избору курса акције за ангажовање снага у операцији.

Посебан значај и аспект у раду придаје се дефинисању и вредновању критеријума за избор курса акције који у постојећој литератури о процесу доношења војних одлука нису на овакав начин разматрани. Начелно су давана само одређена упутства без конкретне валидације, што је имало за последицу различита тумачења и приступе при одређивању курса акције за ангажовање снага.

Истраживање које је спроведено дефинисало је коефицијенте у појединим врстама операција, а њихове вредности приказане су у табели 4.

Коефицијенти добијени истраживањем могу послужити као мера вредности критеријума за ангажовање снага у одређеној врсти операције и они су оријентационог карактера. Њихову стварну вредност дефинисаће доносилац одлуке – командант у сваком конкретном задатку. Важно је напоменути да, поред

Редни Број	Критеријум	Коефицијент			
		Нападна операција	Одбрамбена операција	Противтер. операција	Помоћ цивилним орг. вл.
1.	Маневар	4	2,5	4,5	2
2.	Ватра	4,5	6	3	-
3.	Командовање	3,5	4,5	3	5,5
4.	Обавештајно обезбеђење	2,5	2	5,5	2
5.	Покретљивост / жилавост	2	1,5	2	2,5
6.	Логистичка подршка	1,5	1,5	1	6
7.	Једноставност	1	1	1	2
8.	Противваздухопловна дејства	1	1,5	0,5	-

Табела 4 – Вредности коефицијената у одређеној врсти операције

наведених и истражених критеријума и њихових коефицијената, могу бити дефинисани и други критеријуми релевантни за сваки специфичан задатак.

Закључак

Познато је да процес доношења војних одлука има дефинисане фазе и кораке одлучивања и да је квалитет донесене одлуке, поред осталог, у директној вези са јасним одређивањем критеријума који различито утичу на поједине врсте операција.

Спроведеним истраживањем са слушаоцима ШНО одређени су критеријуми за ангажовање снага, релевантни за сваку врсту операције и применом методе АХП, уз коришћење алата за подршку одлучивању Expert Choise 2000, израчунат је њихов ранг у конкретној операцији.

У чланку је посебно наглашено дефинисање критеријума и њихово свеобухватно значење, јер се током истраживања показало да се значење одређених критеријума различито схвата. Управо због одређених потешкоћа при адекватном одређивању међусобног односа и рангирања, било је неопходно наведене критеријуме објаснити и усагласити.

На основу добијених резултата истраживања, при дефинисању и вредновању критеријума за ангажовање снага у операцијама, може се констатовати да критеријуми које су дефинисали слушаоци командно-штабног и генералштабног усавршавања директно одражавају начин ангажовања снага у различитим врстама операције и да се узимају у обзир у процесу доношења одлуке при вредновању и избору курса акције, што није разрађено Упутством за оперативну планирање и рад команди у Војсци Србије.

Конкретну важност сваког критеријума за избор курса акције дефинисаће доносилац одлуке у свакој појединачној операцији, на шта ће утицати, поред врсте операције и специфичности сваке од њих, и већ поменуте карактеристике доносиоца одлуке.

Резултати испитивања су такви да се понекад, у одређеном моменту, не чине логичним, јер зависе од низа околности, те зато и не постоји законитост која се може прихватити и јасно формулисати када је у питању било који критеријум за избор курса акције. Зато се и препушта команданту да донесе одлуку и да у одређеном моменту „преломи“ решење, чиме прихвата, а наравно и сноси, пуну одговорност за последице. То уистину задире и у друга својства, која су специфичне карактеристике команданта одређене јединице, што није предмет овог рада, али се не може ни разумети природа ових критеријума без познавања битних својстава која красе команданта и друге официре, учеснике у процесу одлучивања.

Литература

1. Saaty, T.L.: *Multicriteria Decision Making: The Analytic Hierarchy Process*, RWS Publications, 4922 Ellsworth Ave., Pittsburgh, PA 15213.
2. *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.
3. *Доктрина Војске Србије*, ГШ ВС, Београд, 2010.
4. *Доктрина Копнене војске (нацрт)*, ГШ ВС, Београд, 2010.
5. *Доктрина операција (нацрт)*, ГШ ВС, Београд, 2010.
6. Жомини, *Преглед ратне вештине*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, погон „Просвета“, Београд, 1951.
7. Клаузевиц, К.: *О рату*, Графичко предузеће „Вук Караџић“, Београд, 1951.
8. Николић, И., Боровић, С.: *Вишекритеријумска оптимизација*, ЦВШ ВЈ, Београд, 1996.
9. *Упутство за обавештајну припрему бојишта*, J-2/ГШ ВС, Београд, 2008.
10. *Упутство за оперативну планирање и рад команди у Војсци Србије*, ГШ ВС, ВИЗ, Београд, 2008.
11. Чупић, М., Тумала, В.М.: *Савремено одлучивање, метода и примена*, Научна књига, Београд, 1991.
12. Џејмс Ф. Даниген: *Како водити рат*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1993.
13. <http://www.expertchoice.com/>
14. <http://sr.wikipedia.org>